

L.S. WYGOTSKI: *Problemy defektologii*. Moskwa: Wyd. Proswieszczenie 1995, ss. 525

W listopadzie 1996 r. minęła 100 rocznica urodzin wielkiego psychologa i defektologa L.S. Wygotskiego (1896-1934). I mimo tego, iż jego koncepcje były sformułowane 60 lat temu, to nie straciły swojej aktualności i znaczenia zarówno dla teorii jak i praktyki psychologii rozwojowej i klinicznej. Przeprowadzone przez L.S. Wygotskiego badania teoretyczne i eksperymentalne są nadal punktami odniesienia dla rozwiązywania problemów współczesnej psychologii klinicznej i rehabilitacyjnej.

W świetle stworzonej przez niego metodologii i koncepcji, dalsze opracowywanie problemów rozwoju psychicznego i rehabilitacji osób z nieprawidłowym rozwojem daje większą szansę dla skutecznego rozwiązania zarówno badawczych jak i praktycznych problemów rewalidacji i socjalnej rehabilitacji.

Książka – mająca odniesienie do problemów rozwoju psychicznego oraz nauczania i wychowania dzieci niepełnosprawnych – stanowi zbiór wybranych prac L.S. Wygotskiego w postaci artykułów, recenzji, wykładów naukowych i referatów, napisanych i opublikowanych w latach 1924 -1934 oraz wybrane fragmenty opublikowanego pośmiertnie (w 1985 r. w Moskwie) 5-tomowego zbioru prac Wygotskiego, a także nowe prace publikowane w tej książce po raz pierwszy pochodzące z rodzinnego archiwum autora, a mianowicie rękopis referatu pt. *Slaboumie pry bolezni Pika* (upośledzenie umysłowe w chorobie Pika) napisany w 1933 roku.

Drugą nowością w tym wydaniu jest chronologiczny charakter przedstawionych w książce materiałów, co pozwala czytelnikowi śledzić ewolucję poglądów Wygotskiego dotyczących zarówno metodologicznych jak i teoretycznych aspektów jego koncepcji; o kompensacji defektów, o sferze najbliższego rozwoju, o biologicznym i kulturowym procesie rozwoju dziecka, o procesie rozwoju mowy i myślenia, o znaczeniu grupowych form działalności w kształceniu osobowości dzieci anomalnych.

Książka ma charakter nie tylko przeglądu prac wybitnego klasyka, psychologa i defektologa dotyczących teoretycznych jak i metodologicznych koncepcji, które zapewniły przejście defektologii od empirii do naukowych podstaw, ale jest przede wszystkim studium zjawiska anomalii rozwojowych.

W zbiorze tym zamieszczono także fragmenty psychologicznych badań Wygotskiego (*Problem rozwoju i rozpad wyższych psychicznych funkcji*, s. 404-419) dotyczących patologicznego rozwoju rozpatrywanego w porównaniu z normalnym, co

stanowi ogromną wartość dla teorii i praktyki diagnozy psychologicznej i psychologii rozwojowej. Naturalnie fragmenty te nie zawsze mają charakter ostateczny, jednakże warto się z nimi zapoznać w celu zrozumienia teoretycznych założeń autora.

Książka składa się z 36 prac poświęconych metodologicznym, psychopedagogicznym i wychowawczym aspektom zaburzonego rozwoju psychicznego dzieci niepełnosprawnych różnych kategorii (głuchych, niewidomych, głuchoniemych, upośledzonych umysłowo, upośledzonych umysłowo z fizycznymi uszkodzeniami oraz dzieci trudnych), a także metodom ich wychowania, nauczania i rehabilitacji. Przeprowadzone przez Wygotskiego badania w zakresie defektologii i opracowane koncepcje (przedstawione w książce) są rozpatrywane do dnia dzisiejszego jako podstawa przy określaniu metod i technik rehabilitacji we współczesnych ośrodkach naukowych i praktycznych.

W odróżnieniu od biologicznego zrozumienia niepełnosprawności, Wygotski traktuje istotę i naturę zaburzonego rozwoju jako czynnik wywołujący zmianę stosunku dziecka do środowiska, która z kolei prowadzi do zaburzeń w zachowaniu. W konsekwencji doprowadziło to do stworzenia humanistycznej koncepcji rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych; *K psychologii i pedagogice detskoj defektiwnosti (Ku psychologii i pedagogice niepełnosprawnych dzieci*, s. 19-39) – praca była opublikowana po raz pierwszy w roku 1924.

Konieczność wyodrębnienia pierwotnych uszkodzeń i symptomów od wtórnych, Wygotski uważa za istotny czynnik przy badaniu dzieci o różnorodnych patologiach.

W omawianym zbiorze problem kompensacji niepełnosprawności występuje w większości prac opublikowanych w latach 1924-1931. L.S. Wygotski zwrócił uwagę na znaczenie społecznej kompensacji niepełnosprawności; *Defekt i swerchkompensacja*, s. 82-98 (*Defekt i ponadkompensacja*) – praca opublikowana w roku 1927. W pracy tej Wygotski rozważa poglądy A. Adlera w sprawie znaczenia kompensacji dla rozwoju osobowości. Według Wygotskiego teoria Adlera wnosi nowe podstawy dla psychologii, gdyż akcentuje socjalne aspekty rozwoju i kształtowania osobowości. Zgodnie z powyższym Wygotski formułuje nową koncepcję w rehabilitacji niepełnosprawnych opartą na znaczeniu społecznych aspektów w tym procesie. Pisze on: „...prawdopodobnie ludzkość pokona ślepotę, głuchotę i upośledzenie umysłowe prędzej czy później, ale znacznie wcześniej pokona aspekty społeczne i pedagogiczne, niż medyczne i biologiczne” (s. 87).

Na uwagę zasługuje jeden z rozdziałów pt. *Kolektiv kak faktor razvitia anomalnowo rebionka (Kolektyw jako czynnik rozwoju dziecka niepełnosprawnego)*, w którym Wygotski w oparciu o głęboką analizę przeprowadzonych eksperymentów przedstawia teoretyczne podstawy nauczania integracyjnego dzieci niepełnospraw-

nych. Pisał on: „...widzimy, jaką wartość zdobywają zintegrowane grupy dzieci niepełnosprawnych i pełnosprawnych przy prawidłowej proporcji...” (s. 326). Idea ta, znalazła praktyczne zastosowanie po raz pierwszy w szkołach Hamburga w latach 1983 - 1984.

Bardzo cenny jest też załączony skrócony słownik psychologiczny opracowany przez Wygotskiego wraz z B.E. Warszawoj (opublikowany w roku 1931), w którym znajdują się definicje z komentarzem i wyjaśnieniami, najbardziej aktualnych syndromów i psychologicznych terminów stosowanych na początku tego wieku w psychologii, neurofizjologii i defektologii.

Zaprezentowane przez Wygotskiego teorie, takie jak: dialektyczna teoria rozwoju psychicznego, teoria dynamiki rozwoju umysłowego i inne, ukazują jak bardzo ważną rolę społeczną odgrywa interakcja w procesie wychowania i rehabilitacji. Społeczne uwarunkowanie zachowania dziecka oraz pochodzenie wyższych psychicznych funkcji, wpływają na regulację stosunku dziecka do otoczenia nawet w sytuacji niepełnosprawności poprzez odpowiednie interakcje społeczne, które pobudzają i zaktywizują rozwój dziecka.

Największą wartością prezentowanej publikacji jest to, iż ukazuje ona podstawowe poglądy L.S. Wygotskiego w dziedzinie defektologii oraz nie zbadane i nie wykorzystywane jeszcze do końca jego teoretyczne założenia w rehabilitacji dzieci niepełnosprawnych. Wynika stąd jej wysoki stopień użyteczności dla psychologów klinicznych i pedagogów specjalnych. Szeroki zakres przekazanych w książce problemów niepełnosprawności oraz wysuwanych wniosków dotyczących ich wychowania i rehabilitacji został przedstawiony na tle wnikliwej analizy klasycznych teorii psychologicznych i neurofizjologicznych w latach 1924 -1934.

Bassam Aouil